

ANDIRIN ABDALLARINDA GEÇİŞ DÖNEMİ RİTÜELLERİ-I

İnsanların günlük yaşamını, davranışlarını etkileyen, başkalarından öğrenme yoluyla kazılan düşünce varlığı inancıdır. Anadolu yaşayan insanların inançlarının da, öteki uluslardaki inançların da üç büyük kaynağı vardır. Bunlar; Çok tanrılı dinler, tek tanrılı dinler, günlük yaşam olaylarıdır. Anadolu halkının inancı; yaşamına karışan, bütün eylemlerine, davranışlarına yön verici bir nitelik kazanır. Kısaca yaşantımıza yön veren bu uygulamalar çeşitli dönemlerde güçsüz ve korumasız kalan insanoğlunu kutsamak, korumak, kollamak ve gelebilecek her türlü tehlikeye karşı önlem almaya yöneliktir. İnsanlığın bu dönemlerle ilgili düşünce, tasarım, tutum, davranış ve uygulamaları belirli bir ülkenin, bir halkın ya da etnik bir grubun coğrafyasından ve kültüründen gelen bazı yerel ayrımların, özelliklerin dışında ana çizgileriyle evrensel bir nitelik taşır.

Anadolu kültüründe geçiş dönemleriyle ilgili inanç, adet ve pratiklerin eski Türk kültürü inanç sistemleriyle bağlantılıdır ve Anadolu’da Türk kültürünün yeniden biçimlendiğini ve günümüzde yaygın olan birçok inancın İslamiyet’in bir gerekliliği gibi yaşatıldığı uygulandığı görülür. Gelenekler, görenekler, adet ve uygulamalar hayatın her döneminde insan üzerinde yaşamı değiştirecek yönde büyük bir etkisi vardır. Toplumsal ve kültürel hayatımızdaki farklılaşmalar hem inanış ve uygulamalar gelişmesini sağlar hem de değişmesine neden olur. Nesilden nesile, kuşaktan kuşağa aktarılan adetler eski kuşaklarla yeni kuşaklar arasında bir çeşit köprü görevini üstlenir. İnançlarımızın her ne kadar zamanla nitelikleri değişse de yeni yeni içerikler kazanarak bulunduğu çevre şartlarıyla kaynaşır.

İnsan yaşamında üç önemli geçiş dönemi bulunmaktadır. Doğum, evlenme ve ölümden oluşan bu geçişlerin her biri kendi içerisinde bölümlere ayrılmaktadır. Her ana geçiş ve oluşturduğu alt geçiş evresi birçok adet, inanış, inanç, uygulama, tören ve ritüeli bünyesinde barındırmakla birlikte ait olduğu kültürün izlerini her yönüyle gözler önüne serer. Bu nedenle geçiş ritüellerini üç ana başlık altında inceleyebiliriz: *Doğum ile İlgili Geçiş Ritüelleri* (Doğum öncesi, Doğum sırası, Doğum sonrası), *Evlenme ile İlgili Geçiş Ritüelleri* (Evlilik öncesi, Evlilik sırası, Evlilik sonrası), *Ölüm ile İlgili Geçiş Ritüelleri* (Ölüm öncesi, Ölüm sırası, Ölüm sonrası).

Doğum

Doğum birçok davranış kalıbının uygulandığı bir geçiş dönemidir. Bu süreç ailenin çocuk istemesinden başlayarak çocuk doğduktan sonra da devam etmektedir. Bu süreçte hamile kadının ve çevresinin belirli davranış kalıplarına uyması beklenir ve istenir. Kısaca yaşamın önemli evrelerinden biri ve ilki olan doğum; “bir âlemden diğerine geçiş”, “açılan yeni bir kapı”, “yeni umutlar”, “beklentiler”, “hayaller” ve “Tanrı tarafından gönderilen neşe kaynağı” olarak algılanır. Kadın Abdal topluluğu içinde saygınlığı ve kutsiyeti olan bir varlıktır. Ailenin devamı demek olan doğum olayı, Abdallar arasında her zaman insanları sevindiren bir olay olarak görülür.

Abdallar arasında çocuğun önemini gelinin eve geldiği ilk günden itibaren görülür. Abdallar gelin attan/arabadan indiği gün kucağına çocuk vererek bu düşüncelerini davranışlarıyla ortaya koyarlar. Ayrıca gelin arabalarının önündeki oyuncak bebek de bu düşüncüyü çağırır. Abdallar arasında doğum, birçok adet, inanış, pratik, uygulama, gelenek, görenek ve ritüeli içinde barındıran bir yapıya sahiptir. Bu uygulamalar Anadolu'daki farklı yörelerde yaşayan Abdallar arasında da benzerlik göstermektedir.

Doğum Öncesi

Doğum öncesi dönem çok önemlidir. Ailenin çocuk istemesiyle başlayan bu dönem çeşitli inanış ve uygulamaları içerisinde barındırır. Anneyi ilgilendirdiği kadar çevresindekileri de ilgilendiren bu dönem içerisinde insanlar umutlarının gerçekleşmesini beklerler. Bu yüzden de çeşitli yöntemlere ve çarelere başvururlar.

Kısırlığı Giderme/ Gebe Kalma

Abdallar arasında çocuk sahibi olamayan kadın ya da erkekler kısır olarak adlandırılır. Bu topluluk içinde kadının evlendikten sonra bir çocuk dünyaya getirmesi, ona yüklenen en önemli görev olarak görülür. Bundan dolayı evlendikten belli bir süre sonra evli çiftlerden yakın çevreleri çocuk beklentisi içine girerler ya da onlara bu yönde telkin de bulunurlar. Bu dönemde kadın ya da erkekte ortaya çıkan sorunlar çeşitli yöntemlerle giderilmeye çalışılır. Gerek tıbbi yöntemler gerek halk inanışları gerekse diğer uygulama ve pratikler başvurulacak yollardır.

Kadının, gelin gittiği yerde itibar kazanması, eşinin gözüne girmesi, analık hazzını tatması ve ailenin devamı için çocuk doğurması gerekir. Bundan dolayı bir çocuk dünyaya getiremeyen kadın Abdallar arasında değersizleşir, horlanır, ezilir ve aşağılanır. Bir çeşit kadına çevresi tarafından psikolojik baskı uygulanır. Bu nedenlerden dolayı kadın, gebe kalmak zorunluluğu hisseder. Çocuk doğurabilmek için bazı çarelere ve yöntemlere başvurur, arayışlar içerisine girer.

Abdallarda gebe kalmak istenmesine rağmen hamile kalamayan kadınlar, bu durumu büyükleriyle paylaşırlar. Hamile kalamayan kadınlara ısırgan otunun suyu içirilir. Ayrıca hamile kalamayan kadınlara ebegümeci ve haşlanan yarma ile bir karışım hazırlanır. Bu karışım kadının karın ve bel çevresine akşamdan sarılır ve sabaha kadar bekletilir. Abdallar arasında hamile kalsın diye kadının beli çekilir. Ayrıca hamile kalamayan kadına çömlek çekilir ki, bu işlem günümüzdeki şişe çekme uygulamasının bir benzeridir. Şişe ya da bardak yerine küçük çömlekler kullanılır. Kadının bel çevresine ve kasık bölgesine bu işlem uygulanır.

Günümüzde ise Tıbbi sağaltma (doktor, ebe, hastane) yöntemlerine başvurmaktadırlar.

Abdalların kendi ifadelerine göre daha önceki zamanlarda hamile kalamayan kadınlar çocuk sahibi olabilmek için kendilerine yakın olan ziyaret yerlerine giderler. Hatta bu topluluk arasında en önemli ziyaret yerlerinin başında Hacı Bektaş-ı Veli'nin Türbesi gelmektedir. Ziyarete giden kadınlar Hacı Bektaş'taki dilek ağacına bez parçası bağlarlar ve dileklerin kabulü için dua ederler. Burayı ziyaret edenler ayrıca Çiçekdağı İlçesi Çepni Köyü'nde bulunan Elvan Çelebi Türbesi'ne de bu amaçla giderler.

Andıran Abdallarının kadınları kısırlığı giderme/gebe kalma yöntemlerine, çarelere başvururlar. Gebe kalamayan kadınlar için geçmişten gelen bir inanış olan *"ziyaret yerlerine gitme"*

uygulamasına, “ısrırgan otu suyu içirme, ebeğümeci bitkisinin kullanılması, bel çektirme” gibi halk hekimliği yöntemlerine ve günümüzde tıbbi yöntemlere ağırlıklı olarak başvururlar.

Hamilelik

Çocuk, soyun devamı ve aile adının yaşaması için önemlidir ve “*çocuk, aile ocağını tıttırır*” sözü de topluluğun bu konudaki düşüncesini yansıtır. Bu nedenle Abdallar arasında hamile kadına verilen değerle birlikte gösterilen özende oldukça fazladır. Adeta üzerine titrenir. Hamileliğin ilk öğrenildiği andan başlayarak doğum sonrası zamana kadar yapılan uygulamalar ve sergilenen davranış kalıpları bize hamileliğin önemini ispatlar. İlk andan itibaren yakın çevre kadın ve çocuğun sağlığı için sürekli yönlendirme yapar. Hamile olan kişinin yalnız bırakılmamaya çalışılır. Hamilenin gezmesine, oturmasına, kalkmasına, çalışmasına kısacası günlük işlerine yardımcı olunur. Kadının kendini yormamasına, bol bol dinlenmesine, ağır işler yapmamasına dikkat edilir.

Kadının gebelik durumunu belirten ad ve yakıştırmalar, gebe kadının bedeninin aldığı biçimden başlayıp, bu biçimi sırasıyla fizyolojik, psikolojik ve toplumsal yanlarıyla değerlendiren bir nitelik kazanır. Abdallarda çocuk bekleyen kadın için “*gebe*”, “*hamile*”, “*yüklü*” ve “*iki canlı*” ifadeleri kullanılmaktadır.

Abdallar arasında erkek çocuğun önem derecesi o kadar yüksektir ve erkek çocuğa öyle önem verilir ki, yeni gelinin kucağına oğlan evine geldiğinde erkek çocuk verilir, yatağının üstünde erkek çocuk yuvarlanır. Bu uygulamalarda özellikle erkek çocuğun seçilmesi tercih edilmesi onun önemini ispatlar.

Çocuğun Cinsiyeti

Hamile kadını dönem boyunca yapacakları ya da yapmayacakları konusunda uyaran büyüklerin ve çevrenin en çok merak ettiği konulardan biri de çocuğun cinsiyetidir.

Abdallar arasında erkek çocuk önemli bir yer tutar. Çünkü soyun devamını sağlar, ocağı tıttırır. Bu nedenle ailelerin istekleri genelde erkek çocuktan yana olur. Özellikle erkek çocuk isteyen kadınlar çeşitli çarelere başvururlar. Ancak toplulukta her ne kadar erkek çocuk istenilse de öncelikle sağlıklı olması dilenir. Kısaca ailenin erkek çocuk istemelerinin altında yatan temel neden bolluk, bereket ve soyun devamlılığı düşüncesidir. Bu nedenle ilk doğan çocuğun erkek olması istenir.

Bebeğin cinsiyeti her daim merak unsurudur. Bebek dünyaya gelmeden önce cinsiyetini belirleme konusunda çeşitli inanış ve uygulamalar bulunur. Bebeğin cinsiyetinin ne olduğunu anlamak için kadının karın şekline bakılır. Kadının karnı sivrileşirse erkek bebek, karnı yuvarlaklaşır/yassılaşır, kalçası genişlerse kız bebek olacağına inanılır. Eğer çocuk erkekse kadının burnu büyür, yüzüne çil düşer; kız ise eli, yüzü şişer. Çocuğun, kadın kocasını çok seviyorsa kocasına, kocası kadını çok seviyorsa kadına benzeyeceğine ya da kadın kendisine benzesin diye aynaya bakarsa doğacak çocuğun anneye benzeyeceğine inanılır. Hamile kadın ekşi yiyecekler yerse kızı, tatlı yiyecekler yerse oğlu olacak diye inanılır. Kadın kocasının sağ tarafına yatarsa erkek çocuğu olacağı düşünülür.

Cinsiyet yalnızca kültürümüzde değil toplumların hepsinde merak unsurudur. Cinsiyetin bilinme arzusunun temelinde çocuk için yapılacak hazırlıklar da bulunmaktadır. Çocuğun cinsiyetini belirleyebilmek için yapılan uygulamalar ve inanmalar “kadının karın şekli, yüzünün güzelliği ya da çirkinliği, canının çektiği yiyecekler” biçiminde karşımıza çıkar. Günümüzde ise daha çok tercih edilen yöntem ise doktora gidilerek cinsiyetin öğrenilmesidir.

Aşerme

Aşerme kadının hamileliği sırasında bazı yiyecekleri tercih edip bazılarını tercih etmememe sürecidir. Hamile kadının hamileliğinin belli dönemlerinde bazı yiyeceklerden kaçınıp bazı yiyeceklerle düşkünlüğüne, o yiyeceği şiddetli yeme arzusuna “aşerme” denir. Aslında aşerme hamile kadının bazı yemekleri beğenmemesine bağlı olarak “aş yeme” biçiminde de açıklanabilir.

Anadolu’nun çeşitli yerlerinde aşerme durumunu anlatmak için kullanılan ifadeler “Aşeriyor, aşeren, aş veren, aş yeren, aş çalıyor, yerikliyor, yerüklü, yergin, yerikleme, başı kel, başı döngün, başı bozuk, başı bulanık, göğnü kötü” şeklindedir.

Aşerme döneminde kadının çok dikkatli davranması gerektiğine inanılır. Kadın yediği, içtiği, konuştuğu, gördüğü ve dinlediği kişilere bile özen göstermelidir. Çünkü bunların çocuğu etkileyeceği düşüncesi hâkimdir. Abdallar arasında aşeren kadına büyük önem verilir. Aşeren kadın neye aş eriyorsa, canı neyi çekiyorsa onu yemelidir. Yoksa çocukta bir eksiklik olacağına inanırlar. Hamile kadının aşerdiği ne ise o yiyecek bulunmaya çalışılır. Eğer istediği yiyecek bulunamazsa avucunu yalar ve göğsüne sürer. Onu yedim farz eder. İnanişâ göre yemezse eğer çocuk emzikten düşer ya da anne düşük yapabilir.

Aşeren kadının eline koyun dalağı aldırılmazlar. Çocuğun elinde ya da vücudunun bir bölgesinde dalak şekli olacağına inanırlar. Aşeren kadına gül de koklatmazlar. Çocuğun vücudunda gül şekli olacağına yahut gülün koklarken vücudunda dokundurduğu yerde çocuğun da vücudunun aynı yerinde koyu renkli bir kızarıklık olacağına ya da doğunca çiçek çıkartacağına inanırlar.

Hamile kadının canının istediği yiyeceklerden çocuğun cinsiyeti hakkında tahmin de yürütülür. Aşeren kadın genellikle acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınır ya da yakınları tarafından kaçınmaya zorlanır. Bu tutum çok yaygındır ve “*ye ekşiyi doğur Ayşe’yi*” tekerlemesinde de anlatımını bulur. Buna karşılık tatlı yiyecek ve içeceklerse oğlan çocuğunun ön belirtisi olarak yorumlanır. Bu durum da “*ye tatlıyı doğur atlıyı*” tekerlemesiyle açıklanır. Kısaca Erkek çocuk soyun devamını, ailenin bekasını, ocağın tütmesini sağladığı için toplumda erkek çocuk doğuran kadının saygınlığı ve itibarı daha fazladır. Böyle düşünülmesine rağmen çocuğun sağlıklı ve sıhhatli doğması en büyük beklentidir.

Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları

Andırın Abdallarında hamileliğin anlaşılmamasından doğuma kadar geçen süre zarfında kadının dikkat etmesi gereken durumlar vardır. Yalnızca kadının değil çevresindekilerin de dikkat etmesi gereken bu uygulamalar ya da kaçınmalar annenin sağlıklı bir doğum yapması içindir. Hamile kadının baktıklarıyla, yedikleriyle, yaptıklarıyla çocuğu arasında kaçınmalar ve uygulamalar arasında bağlantı kurulur. Bu davranış kalıpları içerisinde hamile kadının, çirkin insanlara, hayvanlara bakması istenmez. Özellikle hamile kadının çocuğun benzemesi istenen güzel insanlara, aya, aynaya, denize bakması istenir.

Yüksekten atlamamasına, ağır işler yapmamasına, bol bol yürümesine, beslenmesine, hasta olmamasına, çıplak ayakla gezmemesine ve düşük riski varsa istirahat etmesine dikkat edilir. Hamile kadın ciğer gibi koyu renkli yiyecekleri yerken dikkat etmeli bir tarafını kaşımamalıdır. Bahsedilenlerin yanı sıra gebe kadın çirkin insanlara ve çirkin hayvanlara bakmamalıdır. Çocuğun

da çirkin olacağına inanılır. Bu nedenle hamile kadının güzel insanlara ve güzel nesnelere bakması tavsiye edilir.

Doğum Sırası (Doğum Anı)

Doğum öncesi dönem ne kadar önemliyse doğum anı da bir o kadar önemlidir. Yanlış yapılan bir hareket hem annenin hayatını hem de çocuğun hayatını tehlikeye sokabilir. Çocuğun doğumuyla başlayan bu süreçte çeşitli adet ve inanışlar uygulanır. Bu dönemde yapılan uygulamalarında kendi içinde çeşitlilik gösterir.

Doğum Hazırlığı ve Doğum

Doğumun Andırın Abdallarında önemli bir yeri vardır. Doğum hem anne hem de çevresindekiler için başlı başına bir heyecan ve sevinç kaynağıdır. Çocuğun sağlıklı doğması ve annenin de sağlığı hem doğum öncesi hem de doğum sırası ve sonrası dönem için çok önemlidir. Doğum yaklaştıkça yapılan hazırlıklar arasında ilk iş doğum yaptıracak kişinin seçilmesidir. Bu işle uğraşan kişiler ebelerdir. Ebeler *“oturarak”, “diz çökerek veya çömelerek”, “yatarak”, “elleriyle ipe asılarak”* gerçekleştirilen belli başlı doğurma tekniklerini tercih ederler. Bunda, gebe kadının duruşları, kullanılan aygıtlar, yaptırılan hareketler ve bölgeden bölgeye ayrıntılar, farklar ile çeşitlenmeler rol oynar.

Doğum sırasında yaşanan ya da yaşanabilecek güçlüklerini gidermek, kadının kolay doğum yapmasını sağlamak amacıyla uygulanan birçok pratik uygulama bulunur. Dokuz ay boyunca hamile kadın ve çevresi, sağlıklı bir doğum ve sağlıklı bir çocuğun dünyaya gelmesi için yoğun bir çabanın içine girerler. Gebeliğin ilk gününden itibaren bebek için başlayan tüm hazırlıklar gebeliğin sonuna doğru tamamlanır. Doğacak çocuk ilk torunsa eğer aileler açısından bu durum oldukça önemlidir. Çocuğun giyeceklerinden, yatacağı yere kadar pek çok şey doğumdan önce hazırlanır.

Kadının doğum sırasındaki güçlüklerini gidermek, sıkıntılarını azaltmak, doğumu kolaylaştırmak ve sağlıklı bir doğum gerçekleştirmek için bir dizi âdet, inanç, gelenek, görenek ve pratik uygular.

Abdallarda doğumları -eskiden- ara ebesi yaptırır. Günümüzde ise doğum hastanelerde gerçekleşir. Doğum sırasında kadına elde mevcutsa eğer zembek suyu içirilir ki Beytullah'ın hürmetine doğumun kolay geçeceğine inanılır. Abdallarda eskiden görülen uygulamalardan bir kaçı da doğum sırasında kilitli kapıların açılması, kapalı yerlerin açılması, saç bağlarının çözülmesi şeklinde karşımıza çıkar. Anne adayına doğumun kolay olması için banyo yaptırılır.

Bebeğin beşiğine nazardan ve kötülüklerden korunması için Kur'an asılır. Doğum haberini veren ilk kişiye hediye verilir.

Evlat, soyun devamı, aile ocağının ateşi konumundadır. Çocuk demek ateşin devamlı yanması demek böylece ocak olan aile kurumunun son bulmaması demektir. Dolayısıyla da anneye hamileliği sırasında çok dikkat edilmekte sağlıklı bir doğum gerçekleşmesi için tüm aile fertleri elinden gelen çabayı göstermektedir. Aynı çaba doğum anında da devam etmektedir. “Kilitli kapıların açılması, saç bağlarının çözülmesi” gibi uygulama ve inanışlar Abdallarda vardır.

Bütün bu uygulamalar dinsel-büyüsel içerikli uygulamalardır ve gerek dinin gerekse büyüün gücünden kaynaklanır ve biçimlenir. Amaç ise doğumu kazasız- belasız gerçekleştirmedir. Bu uygulamalarla birlikte topluluk arasında çağdaş tıbbın desteklediği uygulamalar da yer almaktadır.

Çocuğun Göbeği ve Eşi

Göbek kesme doğumdan sonra doğumu yaptıran kişinin gerçekleştirdiği bir işlemdir. Çocuk canlandıktan sonra göbek bağı kesilir ve doğum olayı tamamlanır.

Göbek temiz bir bıçakla kesilir ve yıkanarak toprağa gömülür. Göbek yedi-on gün sonra kurur ve düşer. Bu parça çocuk erkekse cesur olsun diye atın yelesine, kızsakın ve uysal olsun diye kırsığın yelesine takılır.

Göbek ve eşige her daim kutsal bir varlık olarak bakılır. Bu nedenle gömüldüğü yere kadar bu yüzden dikkat edilir.

Doğumu yaptıran ebe kadın, göbeği bağladığı yerden dört parmak uzunluğunda temiz bir makasla keser. Kesilen eş, temiz bir beze ya da peçeteye sarılır, ya bu şekilde muhafaza edilir ya da daha sonra gömülür. Çocuğun doğduğu gün yapılan başka bir uygulama ise çocuğa doğumu yaptıran ebe tarafından göbek adının verilmesidir.

Göbeği düşen bebeğin eşigi eve bağlı olması isteniyorsa evin bahçesine, okuması isteniyorsa okul bahçesine, doktor olması isteniyorsa hastane bahçesine, dini bütün olması isteniyorsa türbeye gömülür. Göbek için yapılan tüm bu işlemlerde doğan çocuğun geleceğinin etkileneceğine inanılmakta bu amaçla benzetme ve taklit yoluyla çocuğun gelecekte okuması, inançlı biri olması beklenmektedir. Çocuğun 'eşi' ondan bir parçadır ve her yere atılmamaktadır. Buna dikkat edilmezse çocuğa zarar geleceğine inanılmaktadır.